

Włodzimierz Zientara

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Wydział Filologiczny

e-mail: zientara@umk.pl

ORCID ID: 0000-0002-2617-889X

Jubileusz biblioteki w Eutin i jej zbiory literatury podróżniczej

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2018.013>

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Dr hab. Włodzimierz Zientara, prof. UMK, kieruje Zakładem Literatury i Kultury Dawnej w Katedrze Filologii Germańskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zajmuje się historią kultury umysłowej Prus Królewskich, historią prasy, historią niemieckojęzycznych kalendarzy, relacjami obcych podróżników o Polsce XVII–XIX w. Autor licznych publikacji, m.in.: *Sarmatia Europiana oder Sarmatia Asiana? Polen in den deutschsprachigen Druckwerken des 17. Jahrhunderts* (Toruń 2001 i 2003); razem z Jerzym Serczykiem, *Kurzer Abriss der deutschen Geschichte bis 1945 für Germanistik-Studenten* (Toruń 2006). W ostatnich latach publikuje najczęściej w wydawnictwie edition lumière w Bremie.

Słowa kluczowe: biblioteka; Eutin; zbiory; opisy podróży

S **treszczenie:** Biblioteka w Eutin obchodziła w roku ubiegłym swój skromny jubileusz, ale jednocześnie zwraca uwagę 25 lat istnienia jednostki naukowej zajmującej się historią i kulturą podróżowania. W maleńkiej miejscowości na północy Niemiec istnieje nie tylko zwracający na siebie uwagę badaczy zbiór liczący 18 tys. tomów dzienników, wspomnień, oryginalnych rękopisów i druków, zbiór map i atlasów (ponad 5 tys.) na różnych nośnikach informacji. Dostępna jest tam także, powstała wysiłkiem Wolfganga Griepa, ciągle uzupełniana bibliografia literatury i źródeł znajdujących się w innych zbiorach, wymieniająca obecnie 24 tys. tytułów.

Regionalna biblioteka w Eutin (Szlezwik-Holsztyn) obchodziła w ubiegłym roku swój jubileusz. Biblioteki mają zwykle swoje korzenie w kilku wcześniejszych wydarzeniach oraz kilku ojców¹. Taką też historię ma omawiana instytucja.

Od czasów późnego średniowiecza Eutin był siedzibą biskupów Lubeki, a od 1774 r. główną rezydencją książąt Oldenburga. Jednak kiedy głos decydujący należał od 1785 r. do panującego wówczas Petera Friedricha Ludwiga (1755–1829),

¹ P. Raabe, *Alte Bibliotheken – kulturpolitische Chancen*, Eutin 1987, s. 3–5; F. Baudach, *Von der Großherzoglichen Bibliothek zur Kreis- und Landesbibliothek Eutin – Ein Überblick* (Festvortrag auf der Jubiläumsfeier der Eutiner Landesbibliothek am 15.9.2017). Wykład jubileuszowy wygłoszony przez aktualnie kierującego biblioteką Franka Baudacha. Tekst udostępniony przez autora i cytowany za jego zgodą, za co serdecznie dziękuję. Wygłoszony został w trakcie konferencji: „Bibliotheksreisen. Von der Antike bis in die Gegenwart”, odbywającej się w dniach 28–30.09.2017 w Eutiner Landesbibliothek.

faktyczną siedzibę przeniesiono do Oldenburga, a Eutin został jedynie letnią rezydencją władcy². To do Oldenburga właśnie trafił najpierw zakupiony w roku 1792 zbiór Georga Friedricha Brandesa (1719–1791) z Hanoweru, liczący ponad 20 tys. woluminów. W bibliotece księcia była to kolekcja podstawowa, ale na tym zakupie się nie skończyło. W roku 1816 książę skorzystał z okazji zakupu innej kolekcji, na miejscu w Eutin. Około 8 tys. woluminów sprzedawał prawnik Gerhard Anton von Halem (1752–1819), urzędnik księcia oraz aktywny przedstawiciel oświecenia w Eutin. Książę zapłacił ustaloną sumę 3 tys. talarów³, a w tym samym roku całość kolekcji trafiła na jego koszt do Eutin. W tym samym roku zbiór został powiększony o kolejne 2 tys. tomów, jako dar kapitana w stanie spoczynku, Augusta Moritza Appenfeldera. Donator miał tylko jedno życzenie, aby księgozbiór był dostępny dla uczniów miejscowego gimnazjum i aby nie został podzielony i zawsze tworzył całość. Książki pochodziły głównie z XVII i pierwszej połowy XVIII w. Dwa pierwsze sporządzone wtedy katalogi zaginęły, co utrudnia orientację o rzeczywistym stanie zbioru. W roku 1986 odnaleziono wprawdzie spis książek, umożliwiający sprecyzowanie zasobów ze zbioru von Halema, ale pierwotny katalog, sporządzony przez niego, do dzisiaj nie został odnaleziony. Książki emerytowanego kapitana oznaczone są jego nazwiskiem, a później oznakowano je literą „A”. Wiele z nich już współcześni określali jako „rara” i podkreślali jego nietuzinkowe zainteresowania bibliofilskie. Jak stwierdzają Klára Erdei-Albrecht i Uwe Hensel, cytując brata von Halema, Ludwig Wilhelm Christian von Halem przekazanie zbioru planował Gerhard Anton dużo wcześniej i każdy zakup porównywał ze zbiorem podstawowym księcia, aby nie nabywać dubletów⁴. W sumie w Eutin znalazły się trzy połączone kolekcje, w ok. 6 tys. tomach, zbiór miedziorytów (900 egzemplarzy) i niewielki zbiór map. W roku 1835 połączono je z biblioteką gimnazjum, liczącą wtedy około 700 egzemplarzy. Rektorem gimnazjum przez dwadzieścia lat był wtedy poeta i tłumacz Homera Johann Heinrich Voß (1751–1826). Te cztery zbiory udostępniono w 1837 r. szerokiej rzeszy czytelników. Bibliotekarzem zostawał nominalnie każdy przyszły rektor. Książę Paul Friedrich August wspierał bibliotekę sumą 100–240 talarów rocznie.

W XIX w. biblioteka wzbogaciła się o kolejne darowizny i udane zakupy. Georg Heinrich Nicolovius (1767–1839) podarował bibliotece szkolnej 548 tomów. Rektor Georg Ludwig König obdarował bibliotekę częścią swego prywatnego zbioru z zakresu filozofii i matematyki, a Hermann Voß przekazał korespondencję z ojcem oraz z dziadkiem, którym był poeta Johann Heinrich Voß. Krewni byłego rektora gimnazjum, Johanna Fr. E. Meyera, podarowali bibliotece ok. 1500 portretów: miedziorytów i drzeworytów z XVII i XVIII w.⁵

Początkowo zainteresowanie czytelników zbiorami nie było imponujące. Pomieszczenia biblioteki nie były ogrzewane, zatem w efekcie biblioteka czynna

² A. Müller-Jerina, P. Raabe, *Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland*, Bd. 1: *Schleswig-Holstein, Hamburg und Bremen*, Hildesheim 1996, s. 37–48.

³ M. Walter, *Aus der Geschichte der Kreisbibliothek Eutin*, Eutin 1987, s. 7.

⁴ A. Müller-Jerina, P. Raabe, op. cit., s. 37–46, tu: s. 37. Jest to jednocześnie najdokładniejsza charakterystyka zbiorów w Eutin, pióra wymienionych w tekście autorów. Zbiór von Halema dotyczył m.in. 200 tomów historii Francji, 150 historii i teorii sztuki, 200 tomów historii państwa i prawa, 300 z zakresu teologii, 400 klasyków rzymskich, 300 filozofii i 300 historii literatury.

⁵ Ibidem, s. 39.

była dwa razy w tygodniu po dwie godziny i to tylko w trakcie roku szkolnego w cieplejszych miesiącach.

Ponieważ stwierdzono znaczną liczbę dubletów w zbiorze, wymieniono je na polecenie księcia na dublety znajdujące się w Oldenburgu, stąd wcale nie mała liczba wymienionych tomów, bo aż 1815 z nich ma stempel: Ex bibliotheca Oldenburgense. Pod koniec XIX w. zbiór liczył ponad 30 tys. tomów, a biblioteka była otwarta dla czytelników trzy razy w tygodniu: w poniedziałki, wtorki i piątki od 11.15 do 12.15. W historii biblioteki podkreśla się przełomowy moment, kiedy to w 1907 r. oddzielono obowiązki rektora od administracji biblioteką. Te drugie przejął prof. Georg Eilers, który podjął się opracowania katalogu zbiorów, z systematycznym podziałem na dwanaście dziedzin nauki. Lokalny rząd w Oldenburgu przeznaczył na jego opracowanie honorarium autorskie i druk 4 tys. marek (Reichsmark) i przychylił się do uzupełnienia tej niewystarczającej, jak się okazało w trakcie prac, sumy⁶. Eilers był bibliotekarzem, z krótkimi przerwami, praktycznie do końca wojny. Księgozbiór nie tylko przetrwał, ale został wreszcie przeniesiony w 1935 r. do samodzielnego budynku, tzw. Kavalierhaus, który został zajęty w 1945 r. przez wojska brytyjskie. Mówiąc o bibliotece w Eutin trzeba pamiętać, że jest to miasteczko, które w latach 80. XX w. miało zaledwie 16 tys. mieszkańców, a i dzisiaj ich liczba nie przekracza 18 tys. Wielkość miejscowości i niewielka liczba mieszkańców nie ma tu znaczenia. Dla porównania, może niezbyt trafnego, Wolfenbüttel liczy ponad 50 tys. mieszkańców, a biblioteka księcia Augusta być może osiągnęła już milion egzemplarzy. Skojarzenie jest jednak o tyle uprawnione, że właśnie z perspektywy starszej siostry, biblioteki w Dolnej Saksonii, wspierał tę miniaturową w Eutin najbardziej zasłużony dyrektor biblioteki na Lessingplatz 1, zmarły w 2013 r., Paul Raabe. W wielu swoich wystąpieniach publicznych podkreślał on, że małe biblioteki, takie jak ta w Eutin, zasługują ze wszech miar na wsparcie, już choćby ze względu na istotną rolę, jaką odgrywają w lokalnym życiu kulturalnym miasta.

Dzisiejsza biblioteka dysponuje księgozbiorem liczącym ok. 80 tys. tomów, z czego ok. 50 tys. pochodzi z XVI–XIX w.⁷ Zawarte są tu także czasopisma w liczbie 500 tytułów, a do dyspozycji czytelników oddano 10 tys. tytułów w wolnym dostępie. Biblioteka posiada 12 inkunabułów, 150 starych rękopisów, 1200 miedziorytów, 2150 map i atlasów i in. Jednak szczególną uwagę zwraca spory zbiór literatury podróżniczej, 18 tys. tomów opisów, wspomnień, literatury geograficznej, w tym 9 tys. tomów z XVI–XIX w. w kilkunastu językach. Ten właśnie zbiór spowodował podjęcie decyzji o utworzeniu w 1992 r. osobnej jednostki do badań nad historyczną kulturą podróżowania (*Forschungsstelle zur historischen Reisekultur*), którą kierował wtedy Wolfgang Griep. Griep odegrał podobną rolę w historii biblioteki, jak Georg Eilers, jeśli chodzi o uczynienie z biblioteki rozpoznawalnej marki na zewnątrz, poza region. Polski badacz zajmujący się historią podróżowania wie, że Griep jest niemieckim Antonim Mączakiem, mimo iż nigdy nie napisał podobnych, obszernych monografii. Ukończył studia literaturoznawcze i historyczne

⁶ *Bücherverzeichnis der Großherzoglichen öffentlichen Bibliothek in Eutin*, bearb. von G. Eilers, Eutin 1911.

⁷ Dane te zostały uaktualnione przez F. Baudacha na potrzeby tegoż artykułu. Dane statystyczne zawarte w A. Müller-Jerina, P. Raabe, op. cit., pochodzą z lat 90. ubiegłego wieku.

na uniwersytetach w Getyndze i Bremie. W Bremie uzyskał doktorat i pracował na tamtejszym uniwersytecie przez piętnaście lat. Wtedy też interesował się już literaturą podróżniczą i z pewnością nie było to bez znaczenia w trakcie konkursu na stanowisko w Eutin⁸. Griep publikował głównie⁹ poza Eutin, w ważnych tomach zbiorowych, w czasopismach branżowych i szybko został zauważony w środowisku specjalistów, a poprzez niego zbiory w Landesbibliothek¹⁰. Równolegle pracował dla wydawnictwa Edition Temmen w Bremie i wraz z G. Robelem rozpoczął wydawanie udanej serii *Sammlung denkwürdiger Reisen*. Ukazały się w niej zapiski z podróży po Niemczech, Szwajcarii i Francji z 1790 r. wspomnianego wcześniej Gerharda Antona von Halema¹¹, a z rękopisu wydał je Hans-Wolf Jäger (dzisiaj emerytowany profesor uniwersytetu w Bremie, germanista i literaturoznawca), dziennik Hermanna Posta (1693–1762), studenta prawa uniwersytetów w Utrechcie, Lipsku i Erfurcie. Post jest dla nas interesujący nie tylko ze względu na obszerny dziennik swojej Grand Tour w latach 1716–1718¹². Podróż wiodła przez południowe Niemcy, Austrię, Włochy, Szwajcarię, Francję i Holandię. Jaka była sytuacja materialna absolwenta uniwersytetu i świeżo upieczonego doktora prawa uniwersytetu w Erfurcie, najlepiej świadczy fakt, że zaproponował swojemu nauczycielowi prawa, z urodzenia gdańszczaninowi, absolwentowi gimnazjum gdańskiego, którym był Johann Jacob Maskow (Mascov), iż sfinansuje mu podróż w zamian za towarzystwo uczonego, cztery lata starszego kolegi. Tak się też stało. Maskow po powrocie był rajcą i sędzią w Lipsku, administratorem biblioteki radzieckiej, a Hermann Post został pierwszym w Bremie archiwistą z prawdziwego zdarzenia i urząd ten sprawował od 1727 r. w zasadzie do końca życia¹³. W serii tej ukazały się też zapiski postrzygacza sukna (Tuchscherer) z lat 1805–1812¹⁴, z jego wędrówki czeladniczej po Niemczech, Austrii, Szwajcarii i Francji.

Chyba najważniejsze zadanie, jakie postawił przed sobą W. Griep, to opracowanie bibliograficzne zbiorów, nazwijmy je dla uproszczenia, podróżniczych. Trudno powiedzieć, że prace nad bibliografią zostały zakończone, mimo iż wydano dwa podstawowe tomy (W. Griep i Susanne Lubert)¹⁵. Wymienia on 1540 dzieł tylko z XVIII i XIX w. Zbiór rozrósł się do ok. 6 tys. książek oryginalnych, 1200 przewod-

⁸ W. Griep, *Deutschsprachige Reiseliteratur 1700 bis 1810. Ein Forschungsprojekt an der Universität Bremen*, Jahrbuch der historischen Forschung in der Bundesrepublik Deutschland, Berichtsjahr 1984, s. 45–48.

⁹ Wolfgang Griep i Susanne Lubert zorganizowali wystawę w Eutin i wydali do niej katalog: W. Griep, S. Lubert, *Vom Reisen in der Kutschenzeit. Ausstellung der Eutiner Landesbibliothek 24. November 1989 – 31. August 1990*, Heide 1990, s. 138.

¹⁰ W. Griep, *Lügen haben lange Beine*, [w:] *Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus*, hrsg. von H. Bausinger, K. Beyrer, G. Korff, München 1991, s. 131–137; idem, *Die lieben Zöglinge unterwegs. Über Schulreisen am Ende des 18. Jahrhunderts*, [w:] *Reisen im 18. Jahrhundert. Neue Untersuchungen*, hrsg. von Wolfgang Griep und Hans-Wolf Jäger, Heidelberg 1986, s. 152–180; idem, *In das Land der Garamanten oder: Die Macht der Texte*, [w:] *Materialität auf Reisen. Zur kulturellen Transformation der Dinge*, hrsg. von Philip Brachter, 25–64. Münster 2006, s. 25–64.

¹¹ G. A. von Halem, *Blicke auf einen Theil Deutschlands, der Schweiz und Frankreichs bey einer Reise vom Jahre 1790*, Bremen 1990.

¹² H. Post, *Tagebuch seiner Reise in den Jahren 1716 bis 1718. Diarium itineris sui per Germaniam, Italiam, Helvetiam, Galliam & Belgium ex observationibus, literis et schedulis post reditum in patriam*, bearb. von Hans-Wolf Jäger, Bremen 1993.

¹³ Ibidem, *Wstęp*, H.-W. Jäger, s. 10.

¹⁴ J. D. Scholtz, *Meine Reise 1805–1812. Die Aufzeichnungen des Tuchscherermeisters Johann David Scholtz aus seinen Wanderjahren*, bearb. von Sigrid Scholtz Novak, Bremen 1993.

¹⁵ *Reiseliteratur und Geographica in der Eutiner Landesbibliothek*, Bd. 1–2, berab. von W. Griep und S. Lubert, Heide 1990.

ników, 1300 wydawnictw w postaci kopii, 1700 wznowień i reprintów, 450 kopii i mikrofilmów, wiele rękopiśmiennych dzienników czekających na opracowanie¹⁶. Uzupełniają je literatura wąsko specjalistyczna, bibliografie i księgozbiór podręczny w czytelni. Osobno, we współpracy z Annegret Pelz, wydał W. Griep bibliografię podróżujących kobiet, a więc rzecz bez precedensu, bardzo pomocną i ciągle aktualną¹⁷. Ukazała się w tym samym wydawnictwie Edition Temmen w Bremie.

Susanne Lubber została następczynią W. Griepa, a po niej konkurs wygrał prof. Axel E. Walter. Znakiem czasów jest fakt, że w konkursie startowało 104 kandydatów.

Zarówno w latach 90. XX w., jak i dzisiaj funkcjonuje tu niewielki zespół naukowy, zwykle ok. trzech osób i dwie dyplomowane bibliotekarki. Punkt ciężkości prowadzonych badań to oczywiście podróże w ich różnorodności i sposobie przekazu. Zarówno zbiór starszych publikacji, jak i nam współczesnych uzupełniany jest na bieżąco, stosownie do uzyskiwanych dotacji. Biblioteka prowadzi intensywną działalność dydaktyczną dla szkół, działalność popularyzatorską dla mieszkańców Eutin i regionu, ponieważ drugi ważny temat badań to historia regionalna.

Na ile biblioteka w Eutin jest interesująca dla badacza, także polskiego, zajmującego się historią podróżowania, literaturą niższego i wyższego lotu? Od razu trzeba uprzedzić czytelnika, że cyfryzacja, digitalizacja zbiorów, zaledwie została rozpoczęta i to bez większego przekonania. Wydania cyfrowe książek można policzyć na palcach jednej ręki, natomiast prasa lokalna Eutin i Lubeki reprezentowana jest tu przez kilkanaście niemalże kompletnych wydań od początku XIX w. Pracownicy biblioteki liczą na osobisty przyjazd badaczy na miejsce i pracę w czytelni, którzy ewentualnie zlecą po kilkudniowej kwerendzie kopiowanie wybranych tytułów. Działa tu oczywiście katalog on-line w kilku wariantach, a więc nawet krótki pobyt można zaplanować wcześniej, bardzo konkretnie, prosząc o przygotowanie nawet kilkudziesięciu tytułów. Badacz zajmujący się od dłuższego czasu podróżami we wczesnym okresie nowożytnym może nie znajdzie wielu tytułów należących do kategorii „rara”, jednak mając kilka tysięcy zebranej w jednym miejscu literatury, należy wziąć ten zbiór poważnie pod uwagę, tym bardziej że na miejscu można skonsultować wiele kwestii, także spornych, z uczonym dużej rangi, jakim jest Axel E. Walter, znający doskonale polskie realia, tamtejsze biblioteki i wielu badaczy osobiście. Ponieważ jednocześnie pracuje od kilkunastu lat na Litwie, a obecnie ma także profesurę w Wilnie, dyskusja na miejscu będzie tym bardziej owocna.

Aby ostatecznie przekonać wahających się do pracy w Landesbibliothek Eutin, dodać należy, że dysponuje ona jednym z większych zbiorów map w Niemczech Północnych i tu z pewnością trafimy na „rara”. Zbiór to 5400 map z okresu od XVI w. do 1850 r. i 440 rzadkich okazów z kolekcji pochodzącego z Gotha astronoma Carla Martina Rohrbacha (1861–1932), a nabytych w 2000 r. przy finansowej pomocy Deutsche Forschungsgemeinschaft i Sparkassenstiftung Schleswig-Holstein¹⁸.

¹⁶ W. Siebers, *Zehn Jahre Reisetforschung in Eutin*, [w:] *25 Jahre Reisetforschung in Eutin. Eine Dokumentation*, hrsg. von A. E. Walter, Eutin 2017, s. 14–18.

¹⁷ W. Griep, A. Pelz, *Frauen reisen. Ein bibliographisches Verzeichnis deutschsprachiger Frauenreisen 1700 bis 1810*, Bremen 1995.

¹⁸ A. E. Walter, *Die Sammlung historischer Landkarten von Oswald Dreher-Embcke in der Eutiner Landesbibliothek*, [w:] *25 Jahre Reisetforschung in Eutin. Eine Dokumentation*, hrsg. von Axel E. Walter, Eutin 2017, s. 32.

Dzięki dużej kolekcji hamburskiego maklera okrętowego Oswalda Drehera-Embcke (1923–2010) biblioteka wzbogaciła się m.in. o rzadkie mapy Rosji z XVIII w., Islandii, Arktyki, Chile, Patagonii czy Ziemi Ognistej.

Nic tak nie przekonuje, jak praktyczne sprawdzenie teorii w praktyce, a więc najlepiej wypróbować na początek katalogi on-line. Na wprowadzone hasło „Polen” pojawi się na początek ponad sto rekordów, a warto precyzować poszukiwania i wspomóc wyszukiwarę. Znajdziemy klasyków, a więc Herbersteina, Gwagnina, Martina Zeillera, Meriana, siedemnastowiecznych wydawców francuskich, B. O’Connora, ale jest też Johann Joseph Pockh¹⁹, Adam Olearius, N. M. Karamsin, J. Chr. Fick i duża grupa prac anonimowych autorów, a także zamówionych kopii maszynopisów prac dyplomowych, w tym rozpraw doktorskich.

Danych bibliograficznych można tu poszukiwać na dwa sposoby: jest tu katalog obejmujący ok. 18 tys. tytułów (Katalog Reiseliteratur), odnoszący się do zbiorów miejscowych biblioteki, podzielony na miejscowości, osoby i katalog rzeczowy. Jest tu też bibliografia uzupełniana do dzisiaj przez W. Griepa, zawierająca 24 tys. tytułów „Deutschsprachige Reiseliteratur vom 18. bis 20. Jahrhundert”, dostępnych także w innych bibliotekach i zbiorach. Dysponując takimi narzędziami, minimalizujemy możliwość przeoczenia ważnych pozycji literatury przedmiotu, czy literatury uzupełniającej.

Biblioteka wydaje równolegle własne serie: *Eutiner Forschungen*, *Eutiner Kompendien*, *Eutiner Bibliothekshefte*. Tę ostatnią rozpoczął nie kto inny, jak Paul Raabe.

Działalność popularyzatorska oparta jest na referatach i dyskusjach z zaproszonymi specjalistami z regionu i z zagranicy, na organizacji wystaw i seminariach. Ostatnia większa konferencja naukowa odbyła się we wrześniu 2017 i zgromadziła osiemnastu referentów oraz grupę dyskutantów z Niemiec, Austrii, Polski, Szwecji, Łotwy, Wielkiej Brytanii, Węgier, Litwy i Francji, skupionych wokół tematu „Bibliothekstreisen. Von der Antike bis in die Gegenwart”. Jako imprezę towarzyszącą zaplanowano prezentację książki, nowości wydawniczej *Reiseliteratur*. Książkę i proces jej powstawania zaprezentowali jej autorzy: Andreas Keller i Winfried Siebers²⁰.

Biblioteka ma wsparcie w lokalnym, zainteresowanym szeroko pojętą kulturą środowisku. Stowarzyszenie „Freunde der Eutiner Landesbibliothek” i lokalny bank wspierają tym samym własne miasto. Zainteresowanie zbiorami w Eutin leży w interesie zarówno badaczy, jak i tej niewielkiej miejscowości na północy Niemiec, mającej swoje już realizowane plany, ku pożytkowi własnego środowiska i świata zewnętrznego. Nie przeceniając zbiorów i pozycji tej niewielkiej instytucji, wydaje się, że warto zaplanować tam kwerendę, planując ją wcześniej przy pomocy pracowników biblioteki. Nigdy nie będzie stanowiła ona konkurencji dla tuzów bibliotek niemieckich i jej pracownicy nie starają się o to. Mają jednak swoje regionalne i, poprzez chociażby systematycznie rozbudowywaną bibliografię Wolfganga Griepa, ponadregionalne ambicje.

¹⁹ J. J. Pock, *Der Politische Catholische Passagier*, Augsburg 1718–1724.

²⁰ A. Keller und W. Siebers, *Reiseliteratur*, Darmstadt 2018.

Bibliografia

Baudach, Frank. „Von der Großherzoglichen Bibliothek zur Kreis- und Landesbibliothek Eutin – Ein Überblick.“ Vortrag auf der Tagung: Bibliotheksreisen. Von der Antike bis in die Gegenwart, Eutin, September 28–29, 2017.

Eilers, Georg, bearb. von. 1911. *Bücherverzeichnis der Großherzoglichen öffentlichen Bibliothek in Eutin*. Eutin: G. Struve's Buchdruckerei.

Griep, Wolfgang, und Annegret Pelz. 1995. *Frauen reisen. Ein bibliographisches Verzeichnis deutschsprachiger Frauenreisen 1700 bis 1810*. Bremen: Ed. Temmen.

Griep, Wolfgang, und Susanne Luber, bearb. von. 1990. *Reiseliteratur und Geographica in der Eutiner Landesbibliothek*. 1. Heide: Westholstein. Verl.-Anst.

Griep, Wolfgang, und Susanne Luber, bearb. von. 1990. *Reiseliteratur und Geographica in der Eutiner Landesbibliothek* 2. Heide: Westholstein. Verl.-Anst.

Griep, Wolfgang, und Susanne Luber. 1990. *Vom Reisen in der Kutschenzeit. Ausstellung der Eutiner Landesbibliothek 24. November 1989 – 31. August 1990*. 1. Heide: Westholsteinische Verl.-Anst. Boyens.

Griep, Wolfgang. 1984. „Deutschsprachige Reiseliteratur 1700 bis 1810. Ein Forschungsprojekt an der Universität Bremen.“ *Jahrbuch der historischen Forschung in der Bundesrepublik Deutschland* Berichtsjahr: 45–48.

Griep, Wolfgang. 1986. „Die lieben Zöglinge unterwegs. Über Schulreisen am Ende des 18. Jahrhunderts“, In *Reisen im 18. Jahrhundert. Neue Untersuchungen*, hrsg. von Wolfgang Griep und Hans-Wolf Jäger, 152–180. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

Griep, Wolfgang. 1991. „Lügen haben lange Beine.“ W *Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus*, hrsg. von Hermann Bausinger, Klaus Beyrer, Gottfried Korff, 131–137. München: C. H. Beck.

Griep, Wolfgang. 2006. „In das Land der Garamanten oder: Die Macht der Texte.“ In *Materialität auf Reisen. Zur kulturellen Transformation der Dinge*, hrsg. von Philip Brachter, 25–64. Münster: LIT.

Halem, Gerhard Anton von. 1990. *Blicke auf einen Theil Deutschlands, der Schweiz und Frankreichs bey einer Reise vom Jahre 1790*. Bremen: Ed. Temmen.

Keller Andreas, und Winfried Siebers. 2018. *Reiseliteratur*. Darmstadt: wbg Academic. <https://www.wbg-wissenverbindet.de/10912/reiseliteratur#>.

Müller-Jerina, Alwin, und Paul Raabe. 1996. *Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland 1*. Hildesheim: Olms-Weidmann.

Pock, Johann Joseph. 1718–1724. *Der Politische Catholische Passagier*. Augsburg: Brechenmacher.

Post, Hermann. 1993. *Tagebuch seiner Reise in den Jahren 1716 bis 1718. Diarirum itineris sui per Germaniam, Italiam, Helvetiam, Galliam & Belgium ex observationibus, literis et schedulis post reditum in patriam*, bearb. von Hans-Wolf Jäger. Bremen: Ed. Temmen.

Raabe, Paul. 1987. „Alte Bibliotheken – kulturpolitische Chancen.“ *Eutiner Bibliothekshefte* 1: 3–15.

Scholtz, Johann David. 1993. *Meine Reise 1805–1812. Die Aufzeichnungen des Tuchscherermeisters Johann David Scholtz aus seinen Wanderjahren*, bearb. von Sigrid Scholtz Novak. Bremen: Ed. Temmen.

Siebers, Winfried. 2017. „Zehn Jahre Reiseforschung in Eutin.“ In *25 Jahre Reiseforschung in Eutin. Eine Dokumentation*, hrsg. von Axel E. Walter, 14–18. Eutin: Eutiner Landesbibliothek.

Walter, Axel E. 2017. „Die Sammlung historischer Landkarten von Oswald Dreher-Embcke in der Eutiner Landesbibliothek.“ In *25 Jahre Reiseforschung in Eutin. Eine Dokumentation*, hrsg. von Axel E. Walter, 30–37. Eutin: Eutiner Landesbibliothek.

Walter, Margarete. 1987. *Aus der Geschichte der Kreisbibliothek Eutin*. Eutin: Kreis Ostholstein – Kreisbibliothek Eutin.

Przysłany: 14 V 2018

Zaakceptowany: 17 VIII 2018

Włodzimierz Zientara

Nicolaus Copernicus University in Toruń. Faculty of Languages

e-mail: zientara@umk.pl

ORCID ID: 0000-0002-2617-889X

Dr hab. Włodzimierz Zientara, prof. NCU, head of the Department of Old Literature and Culture at the Department of German Philology at Nicolaus Copernicus University in Toruń. He deals with the history of the intellectual culture of Royal Prussia, the history of the press, the history of German-language calendars, foreign travellers' accounts about Poland in the 17th and 19th centuries. He is the author of numerous publications, including: *Sarmatia Europiana oder Sarmatia Asiana? Polen in den deutschsprachigen Druckwerken des 17. Jahrhunderts* (Torun 2001 and 2003); together with Jerzy Serczyk, *Kurzer Abriss der deutschen Geschichte for 1945 für Germanistik-Studenten* (Toruń 2006). In the recent years, he has published in the publishing house edition Lumière in Bremen.

The jubilee of the library in Eutin and its collection of travel literature

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2018.013>

The text is available under a Creative Commons Attribution-NoDerivatives 3.0 Poland (CC BY-ND 3.0 PL).

K

eywords: library; Eutin; collections; travel descriptions

S

ummary: The Eutin library celebrated its modest jubilee last year but at the same time it draws attention to the 25 years of the existence of a scientific unit dealing with the history and culture of traveling. In a tiny town in the north of Germany, the library stores the attention-grabbing collection of 18 thousand volumes of diaries, memories, original manuscripts and prints, a collection of maps and atlases (over 5,000) on various information carriers. What is also available there is Wolfgang Grieg's constantly updated bibliography of literature and sources found in other collections, currently including 24 thousand titles.

Włodzimierz Zientara

Nikolaus-Kopernikus-Universität in Toruń. Philologische Fakultät

e-mail: zientara@umk.pl

ORCID ID: 0000-0002-2617-889X

Prof. Dr. habil. Włodzimierz Zientara ist Leiter der Abteilung für ältere Literatur- und Kulturgeschichte im Lehrstuhl für Germanistik der Nikolaus-Kopernikus-Universität in Toruń, beschäftigt sich mit der Denkkulturgeschichte des Königlichen Preußen, der Pressegeschichte, den deutschsprachigen Kalendern sowie Reiseberichten der fremden Reisenden über Polen im 17.–19. Jahrhundert. Zahlreiche Publikationen, darunter: *Sarmatia Europiana oder Sarmatia Asiana? Polen in den deutschsprachigen Druckwerken des 17. Jahrhunderts* (Toruń 2001 und 2003); zusammen mit Jerzy Serczyk, *Kurzer Abriss der deutschen Geschichte bis 1945 für Germanistik-Studenten* (Toruń 2006). In den letzten Jahren veröffentlicht er seine Arbeiten am häufigsten im Verlag edition lumière in Bremen.

Das Jubiläum der Bibliothek in Eutin und ihr Bestand der apodemischen Literatur

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2018.013>

Dieser Text wird unter der Creative Commons-Lizenz Namensnennung-Keine Bearbeitung Polen (CC BY-ND 3.0 PL) veröffentlicht.

S **tichworte:** Bibliothek; Eutin; Bestände; Reisebeschreibungen

Z **usammenfassung.** Die Bibliothek in Eutin feierte im vorigen Jahr ihr bescheidenes Jubiläum, doch sind es schon 25 Jahre, die seit der Gründung dieser wissenschaftlichen Einrichtung, welche sich mit der Geschichte und Kultur der Reisenden beschäftigt, vergingen. In einer kleinen Ortschaft in Norddeutschland stößt man nicht nur auf einen wissenschaftlich bemerkenswerten Bestand mit 18 tausend Bänden von Tagebüchern, Erinnerungen, originellen Manuskripten und Drucken sowie Sammlungen von Karten und Atlanten (über 5 tausend) auf verschiedenen Datenträgern. Man findet dort auch eine von Wolfgang Griep angefangene und ständig ergänzte Bibliografie der Literatur und der Quellen (heutzutage mit über 24 tausend Literaturangaben), die sich in anderen Bibliotheksbeständen befinden.